

EDOMAKER
en worden aange-
steld van 21 jaar
evenjaar nog niet
dij onderrock ge-
stens 155 M. lang
geude eischen:
ennis van de vier
met gehele ge-
bedreven te zijn
d, en e genoemde

ER.
ER.
MAKER.

nige bedrevenheid
te vakken dan wel
g jaren.
bedraagt / 100.—,
aangaan der ver-

edomaker bedraagt
wordt vrije voeding
doende als militair
is Matroos-torpedo-
worden bevorderd
aan welken rang
van f. 1.71 per dag,
en 6 jaren dienst,
geestelike eischen
en verhoogd respect-
p. 1/2 per dag. Deze
geschieden binnen
aanneming. Bij toe-
van goed gedrag,
n worden verkregen
n in alle opzichten
ruikbaarheid, wordt
207 per dag, welke
en berit met / 000

orden de genoemde
31 en / 187 1/2 met
angen, die bij vacan-
kunnen worden be-

ningen:
5 f. 3 64 1/2 per dag
2 1/2 f. 3.11 " "
2 1/2 f. 4.33 " "

keerkningen:
/ 0.79 per dag,
2 1/2 f. 1.45 " "
2 1/2 f. 2.02 1/2 " "

nden diensttijd be-
domaker, Torpedo-
domaker op 45 jar-
/ 360.—, / 400.—
maker op 40-jarigen

te Koloniën en tus-
ten het pensioen ver-
ker, Torpedomaker
maker met / 51.—
maker met / 12.50

ren van Gesondheid
met de uitoefening
in de geneesmiddelen
stement van Marine
ok aan de gesneden
eskundige hulp en
al is de echtgenoot

lenstneming als Ma-
ren zich aan te
ren van aanneming
WILLEMBOORD,
TERDAM, VLISS-
waar tevens verder
te bekomen.

e personen kunnen
voorloopig genees-
Officier van Gesond-
generaalschep, lid van
Kweekschool voor

kantoor van zonne-
RDAM, WILLEMS-
DESLUIS, worden
van genoemde 3
soet worden afgelegd,
st afzigen der proef
en aan boord genomen.
de volgende stukken

d gedrag, afgegeven
ur of de politie der
te verblijf hebben;
nodel A;
gister;
landschap.

egd:
le bij de Zeemacht,
Korps Mariniers, het
Koloniële troepen

el of paspoort;
aan humane verplich-
voldaan hebben; dit
l van hen die 5 jaren
e Reserve, het Korps
te lande of bij de
liger hebben gedient;
e ter Koopvaardij of
aren:

ingabiliteit;
vermeld onder a. 2°;
landschap;
nimmer in 's Rijks
est, noch ter Koop-
hebben gevaren:
vermeld onder a. 2°
landschap;
oor de militie:
vermeld onder a. 2°;
militie te land, die
erinden:

ngers:
r soover zij niet in
so verkrijgbaar ter
woonplaats.

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatblad No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van
dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertentie-
aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Insamelingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen,
kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 20 October 1912. N°. 1816.

Abonnementenprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor België per jaar
/ 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere buitenland en Ned.-Indië per jaar
/ 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / —.10. Abonnementen worden
aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer / —.20.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven / —12 per regel.

Van de Voleinding.

LXIX.

DERDE REEKS.

VI.

De laatste vijand, die te niete
gedaan wordt, is de dood.
1 Corinth 15: 26.

De inbreuk op het proces van de historie, die Jezus Wederkomst zal teweeg brengen (iets waarmee haar plotseling en ingrijpend karakter vanzelf samenhangt) sluit intusschen allerminst uit, dat God de Heere die Wederkomst van den Christus doet plaats grijpen op een oogenblik, dat bepaald wordt door den stand waarin het proces van de historie der wereld verkeert. Niemand kent dit oogenblik, ook de Zoon niet, dan alleen de Vader; maar dit belet niet, dat er gegevens zijn, waaruit van achter zal zijn op te maken, dat die Wederkomst niet vroeger en ook niet later had kunnen plaats hebben, dan se werkelijk zal intreden. Geopsteld moet tegen elke voorstelling alsof allengs en van lieverlede heel de wereld en heel ons menschelek geslacht zal worden gekerstend, zodat Jezus ten leste van zelf onder ons heerschen zou. Zijn Wederkomst komt uit het eeuwige, niet uit het tijdelijke. Maar dit neemt allerminst weg, dat er bepaalde gegevens zullen zijn, die van achter blijken zullen het oogenblik van zijn komst bepaald te hebben. Hiervoor komt in de eerste plaats in aanmerking het „getal der uitverkorenen“. Na Jezus Wederkomst zal geen nieuw geslacht meer geboren worden. Aan de overzijde van het graf, zoo betuigt Jezus 't zelf, wordt niet meer ten huwelijks gegeven. Hieruit nu volgt, dat het gehele lichaam der uitverkorenen voortlijt moet zijn, eer Jezus Wederkomst intreedt. Geheel afgescheiden hiervan ligt het evenzoo in den aard der zaak, dat de wonderde gegevens, die God de Heere van den aanvang der Schepping in deze aarde verborgen heeft, zoo b.v. de wonderkrachten en werkingen der electriciteit, ter verheerlijking van Gods majesteit aan het licht moeten gebracht zijn, eer de wereld vergaet. En ook wat aldus geldt van de natuurkrachten, geldt natuurlijk evenzoo van de talenten die op elk gebied in ons geslacht ontluiken kunnen, en die niet met den ondergang der wereld voor altoos mogen te loor gaan. Gode moet de eere uit zijn Schepping in volle mate toekomen. En in de derde plaats komt hier nog bij, dat op zedelijk, geestelijk en religieus gebied een strijd ontbrand is, en nog verder zal ontbranden, die ten slotte leiden zal tot het optreden van den Antichrist, en van al dat boze, dat in de Schrift met de verschijning van het Beest, van den „Zoon des Verderfs“ en van den „mensch der zonde“ in verband wordt gebracht. M.a.w., de rechtvaardigheid van het oordeel Gods over de wereld en over ons menschelek geslacht zal daardoor openbaar moeten worden, dat tenslotte de goddeloosheid haar gansch demonisch karakter vertoont, en roept om de wrake Gods.

Deze drie nu: 1e. het volworden van het getal der uitverkorenen; 2e. het uitkomen ter grootmaking van Gods naam van al wat God de Heere bij de Schepping in zijn creaturen, en zoo ook in de menschenwereld, verborgen had; en 3o. het uitbreken van alle goddeloosheid ter rechtvaardiging van Gods oordeel, vorderen vanzelf tijd. Of ze verhaast kunnen worden, staat niet aan ons ter beoordeeling, maar in elk geval heeft wat achter ons ligt, ons geleerd, dat voor dit alles eenen gebruiklijken tijd is. Of het proces thans sneller zijn einde tegemoet gaat, wij weten het niet. Het hangt hier alles aan Gods bestel; een bestel dat voor ons verborgen bleef. Slechts zooveel staat voor ons vast, dat, gelijk de apostel Paulus het uitdrukt, het einde niet komt, „tenzij eerst de afval gekomen zij“, dat er een geregelde opvolging van gebeurtenissen zal zijn; en dat het eenmaal, van achteren bezien, voor alle heiligen duidelijk zal zijn, waarom de Wederkomst van Christus zoo lang en zoovele eeuwen toefde en toeven moest. Niet alsof hetgeen inmiddels plaats greep, de Wederkomst van den Christus uitlokte en voorbereidde, maar wel zoo, dat de toestanden hier op deze aarde in een bepaald vorm zullen moeten overgaan, om Jezus' Wederkomst haar volle en rijke uitwerking te doen hebben. Het is er mede als met het gereedmaken van de kraamkamer, zoo er een kindeke moet geboren worden. Dan is het natuurlijk, en ligt het in den aard der zaak, dat men tegen de ingewachte ure al wat tot de kraam behoort, gereed maakt, maar zonder dat ooit kan

gezegd worden, dat de kraamkamer oorzakelijk medewerkte om het kindeke te doen komen. En zoo nu ook is het hier. Het is één en dezelfde God, die de wereld voor Jezus' komst voorbereidt, en die, als het door Hem bepaalde oogenblik daar zal zijn, den Christus op de wolken zal doen verschijnen; maar zonder dat hieruit ook maar voor 't minst volgt, dat de Wederkomst des Heeren van deze voorbereiding afhankelijk zou wezen of er uit te veridaren zou zijn. De voorbereiding in de drie aangegeven punten moet voorzeker komen, maar het verschijnen van Jezus op de wolken zal bepaald worden niet door wat op aarde geschiedt, maar door de voor ons verborgen oorzaken, die deze verschijning vinden zal in het bestel en in den wil van God Almachtig. Moest de Wederkomst des Heeren wachten op den volkomen afloop van het historisch proces van ons geslacht, dan zou se nooit plaatsgrijpen. Uit zichzelf toch zou aan dit proces aldoor worden voortgesponnen. Dat het nu ten einde zal loopen, is niet, omdat het uit zou zijn, en niet verder zou kunnen, maar omdat het afgebroken en afgesneden zal worden. Op wat moment, dat bepaalt God. Natuurlijk niet zonder beweegredenen, maar op grond van beweegredenen, die wij niet kennen. Vandaar het wonderde, het onverklaarbare karakter, dat de Wederkomst des Heeren zal aannemen. Ze zal vreemd invallen. Ze zal verbazen en verwondering wekken. Ze zal zoodanig zijn, dat se niet in wat op aarde plaats greep, maar eeniglijk in wat in den Hooge geschiedt, maar verklaring zal vinden. De Parousie van den Christus zal het weefsel der gewone menscheleke historie verscheuren, en een nieuw uitgangspunt stellen voor de heilige historie, die na het laatste oordeel begint te loopen.

Doch hoe vast dit ook sta voor een ieder, die op grond van het getuigenis der Schrift, weet dat de Christus komen zal als een dief in den nacht, en dat zijn verschijning zijn zal als het uitschieten van den bliksem in het wolkenheir, toch ligt in geheel deze voorstelling iets dat ons niet, zonder nadere verklaring, bevredigen kan. Wie een huis bouwt, ontwerpt zijn architectonisch plan in dier voege, dat geheel de bouw geregeld door kan gaan en zonder stoornis kan afloopen, en zoo ge vernaaft van een bouwmeester, die den bouw van een paleis op nulk een wijze onderaan, dat hij op 't laatste moment inbreuk moest maken op wat reeds af was, en nu weer in heel anderen stijl een stuk er op moest zetten, zou uw oordeel over het architectonisch talent van dezen bouwmeester moeilijk gunstig kunnen zijn. En juist zoo is het hier. Zal de historie tot den einde toe niet anders kunnen wezen dan een verwezenlijking van Gods bouwplan, dan laat het ons onbevredigd, zoo op 't laatste moment het werk moet worden afgebroken, en er naar geheel andere orde het sluitstuk bij den bouw moet komen. Wat we reeds bij een mensch als architect ons niet zouden kunnen verklaren, wordt nog te minder verklaarbaar hier, waar sprake is van wat de opperste Bouwmeester en Kunstenaar volbrengt. Alles wordt hier alzo beheerscht door de vraag, of dit geheel exceptioneel karakter van de Wederkomst van den Christus al dan niet zijn verklaring vindt in een eigen oorzaken, die de inbreuk op de gewone orde en dit opkomen van een geheel nieuwe orde noodzakelijk maakte. Dit nu leert de Schrift ons stellig en duidelijk, en zoo kan het niet anders, of in de Schrift zijn 't de Wederkomst des Heeren en 't de trits van zonde, dood en vloek, de beide storende elementen, die inbreuk en afwijking ten gevolge hadden en hebben zullen, en waarvan de één de noodzakelijkheid van de andere, motiveert. Als we ons zoo mogen uitdrukken, was de oorspronkelijke Schepping zoo aangelegd, dat se, ongestoord de haar toegedachte ontwikkeling aflopende, ook in het eind, of wil men bij de Voleinding, zonder eenige stoornis, of zonder eenig bijzondere ingrijpen Gods, haar einddoel volkomen zou bereikt hebben. Van wat wij het wonder noemen, zou geen sprake zijn geweest. In alles zou bij den aanvang der dingen voorzien zijn geweest. Het één element zou zich van zelf aan het andere hebben aangeschakeld. Telkens zou uit de gegeven oorzaken het ingewachte gevolg met den drang der noodzakelijkheid zijn voortgekomen. Zonder stoornis, breuke of ingrijpen zou het gehele proces der dingen zich ontwikkeld hebben, en zoo zou elke reden vervallen zijn, waarom in het eind een zoo buitengewone, zoo onverwachte, zoo verrassende en zoo buiten 't verband staande gebeurtenis als de Parousie des Heeren zou moeten intreden.

Denk nu op daarentegen een prachtige bouw, die op een zoo aan aardbeving blootgestelden bodem als die van het eiland Sicilië reeds halverwege was afgeloopen, tot plotseling een nieuwe stoot in den bodem den reeds opgetrokken bouw ten deele verstoort, en den bodem wijzigd, dan verstaat ge intemend wel, dat de architect wel noodzaak is zijn stijgers af te breken, en, door een aanmerkelijke wijziging in zijn bouwplan, het geheel toch aan het vastgestelde doel dienstbaar te maken. En zoo nu ook kon het niet anders, of waar de van God in zijn Schepping ingestelde orde door zonde, dood en vloek verstoord werd, moest, om toch het geheel te doen slagen en gelukken, wel een zeer aanmerkelijke wijziging in het oorspronkelijke plan intreden. Die wijziging nu maakte dat het wonder noodzakelijk werd, daar toch het wonder niet anders is dan het optreden van een nieuwe orde in de verstoordere vroegere orde, en waar eenmaal het wonder moest ingrijpen, sprak het van zelf, dat ook de Voleinding of de voltooiing van het groote werk niet anders dan door een wonderde, onverwachte, en van buitenaf ingrijpende gebeurtenis kon tot stand komen. Zonder overrijving kan dan ook gezegd, dat de verstoring of breuke van de door God ingestelde orde, die plaats greep in het Paradijs, vanzelf de stoornis van het historisch proces ook op het moment der Voleinding ten gevolge moest hebben, en dat de breuke, door satan in het paradijs geslagen, van toen af reeds om de Wederkomst des Heeren op de wolken riep. Op een wereld met zoo misdadig verstoorde geestelijke orde kon Immanuel wel nederdalen, mensch worden, en den soen ons brengen, maar na opgestaan te zijn, kon hij niet, op die wereld blijvend, zijn reddingswerk voortzetten. De hemelvaart was noodzakelijk, en alleen in den hemel der heerlijkheid kon hij, als Koning heerichend, zijn invloed tot diep in het menschelek leven doen doordringen. En dit doordringen van zijn invloed moest doorgaan, tot dat het oogenblik van de rijpheid der geestelijke plant zou gekomen zijn, en dan moest Hij tusschenbeide treden, die vruchten plukken, en ze tot verheerlijking van Gods naam op den drempel van het heiligdom in de hemelen nederleggen. Val en Wederkomst hangen daarom van zelf samen. Het is de val in het Paradijs, die de Wederkomst des Heeren noodzakelijk maakte. Beide dragen een geheel ongewoon, exceptioneel karakter. Het is de laatste die den eersten te niet doet. Er ligt in de Wederkomst des Heeren de eendellige oplossing van een conflict, dat heel de historie der menschelek beheerscht. De gewone gang van het proces kon daarom nooit tot het door God gewilde einde leiden. Wie een rechte lijn inbuigt en op die inbuiging doorgaat, kan nooit het eindpunt van de rechte lijn bereiken. Om bij dat eindpunt uit te komen, moet de omgebogen lijn in het eind teruggebogen worden, en dit juist is het, wat de Wederkomst van den Christus tot stand bracht.

Doch juist hiermee staan we dan ook voor een raadsel, dat afzonderlijke bespreking vordert; het raadsel namelijk, hoe 't te verstaan is, dat de Dood een inbreuk op een van God gestelde orde was. Hoor men toch het bijna eenparig oordeel van de natuurkundigen en geneeskundigen, dan seggen se u als uit één mond, dat de Dood volstrekt niet iets buitengewoons is; dat we in den Dood in het minst geen verbreking van de gestelde orde hebben te zien; dat de Dood veelmeer het gansch gewone natuurverschijnsel is, dat alle organisch leven na zekere periode van werking doet stilstaan en ophouden. Men wil er in den kring van deze deskundigen zoo goed als niet van hooren, dat de Dood niet in den natuurlijke aard der Schepping zou thuis hooren. Al wat organisch leven heeft, sterft immers. De plant, het dier, de mensch. Hoe wil men dan waar maken, dat de Dood eerst als gevolg van de zonde zou zijn ingetreden; en dat er alzo tusschen den Dood en de zonde een onlosmakelijk verband bestaat, en dat buiten zonde de Dood nooit zou gekend zijn? Toch is het opmerkelijk, dat in de laatste jaren met opricht ook tot dit vraagstuk verschil van mening onder de geleerden aan de orde is gekomen. Met name Weissmann heeft in zijn werk, getiteld *Erstays upon Heredity*, met klem en nadruk de wetling verdedigd, dat een eenmaal gekend leven, zoo er maar geen storende oorzaken van buiten op inwerken, zich zelf blijft, niet in kracht afneemt, en aan geen sterven is blootgesteld. Carrington, die hier veel voor voelt, zegt er van: Deze uitstekende biologist Weissmann geeft als zijn mening te kennen, „dat oorspronkelijk alle levende stof onsterfelijkheid bezat (that all living matter once possessed potential immortality) en dat alleen het te

sterk toenemen van het individuele leven den dood noodzakelijk heeft gemaakt, naardien de te sterke ontwikkeling van de individualiteit het bestaan van het ras met ondergang bedreigde.“ Ook al laten we nu dit motief van het opkomen van den Dood voor het oogenblik ter zijde, zoo verdient toch de aandacht wat hij zegt van de *amoeba*. Zoo toch noemt men het eigen-leven-vertoonend, uit slechts één cel bestaande organische verschijnsel. Deze *amoeba* nu heeft de eigenschap, dat op zeker oogenblik uit één cel bestaande organisme zich in tweeën splitst, zoodat er niets te loor gaat, maar verdubbeling van het leven plaats heeft. De *amoeba* zwelt vanzelf op, en is deze zwelling van zijn wezen op een bepaald punt aangekomen, dan sterft ze niet en gaat niet onder, maar blijft voortleven, nu zelfs in tweevoudigen vorm. E.k van die twee besit dan de kracht om evenzoo te doen, zoodat eerst de eerste cel er twee maakt, dan de twee vier, dan vier acht; een reeks die in het oneindige kan doorgaan. En wel is hier tegen aangevoerd, dat er in dit zich splitsen en twee- worden dan toch een sterven is, omdat het oorspronkelijk individuele niet meer bestaat, maar hierop is door Weissmann geantwoord, dat van een sterven hierbij geen sprake kan zijn, daar er geen lijf is, en veelmeer verdubbeling van leven.

Stond het nu zoo, zegt Carrington, in zijn werk *Death, its causes and phenomena*, p. 8, met de eenellige wezens, zoodat deze geen oorzaak van dood in zich droegen, maar veelmeer potentieele onsterfelijkheid bezaten, dan volgt hieruit, dat ook bij meer samen- gestelde wezens hetzelfde doorging. Wel geeft hij toe, dat later de Dood tusschenbeide is gekomen, maar alleen uit bijkomstige oorzaken, zoodat toch de oorspronkelijke bewering blijft doorgaan, dat er in het oorspronkelijk geschapene als zoodanig geen kiem van dood gegeven was. Die kiem des kiems kwam, ook volgens Weissmann, eerst op uit de wet van de natuurlijke voorkeur of natuurlijke keuze, die deelen, leden of organen overtuiling maakte, en ze dan deed afsterven, zoodat b.v. bij enkele dieren, die schillen in onderaardsche grotten waarin nooit licht doordringt, het gezichtsvermogen geheel verloren gaat, en ten slotte het oog voor goed gesloten blijft.

Natuurlijk heeft deze theorie van Weissmann met name bij Haeckel en zijn School bestrijding gevonden, maar toch blijft het opmerkelijk, dat geheel afgescheiden van wat de Schrift ons onderwijst, en buiten elk verband met den val, op ernstige wijze de meening verdedigd is, dat er op zich zelf in de natuurlijke gegevens geen reden te vinden is, waarom een eenmaal opgekomen organisch leven niet steeds zijn bestaan zou voortzetten. Want wel wordt daarom het intreden van den Dood niet ontkend, doch veelmeer als albeheerschend feit aangenomen, altoos echter zoo, dat de oorzaak van het sterven niet in het wezen zelf wordt gezocht, maar van buiten af aan het organisme toekomt. Denkt men zich dat zulk een primitief organisch wezen geheel op zich zelf bleef, en geen storenden invloed van buiten onderging, zoo zou het in stand blijven, nu en steeds; en dat het dit niet doet en niet kan doen, wordt veroorzaakt door den samenhang en het verband, waarin het als vanzelf met anderen geraakt. Bleef het alleen, het zou niet sterven. In zichzelf draagt het geen doodskiem met zich. En dat het toch bezwijken moet, is alleen gevolg van zijn samenhang met andere organismen en zijn onderworpen-zijn aan invloeden van buiten.

Teveel hechte men aan zulke beweringen van Weissmann en zijn school dan ook niet. Zijn theorie past hij toch zelf niet op den mensch toe, maar enkel op de eenellige, onnoembaar kleine wezentjes. Zijn beweren gaat alleen potentieel, d.i. in beginsel, door. Feitelijke daarentegen wordt toch tenslotte ook voor hem alles door den dood bekropen. En nauwelijks zijn we uit de microscopische wereld in de voor het bloote oog waarneembare wereld aangeland, of ook de verdedigers van deze opmerkelijke theorie geven toe, dat al wat organisch leven bezit, te zijner tijd sterft. Van beteekenis en gewicht is deze theorie dan ook alleen in zoverre, als er de stelling in op den voorgrond staat, dat de dood vanzelf geen noodzakelijk einde maakt aan alle opgekomen organisch leven. Dit laatste beweren verreweg de meeste natuurkundigen. Volgens hun zeggen, is het geheel natuurlijk, dat al wat organisch leven bezit, ook vanzelf sterft; dat er niets dat organisch leeft, denkbaar is, of 't bezit slechts een zekere mate van levenskracht, die spoedig uitgeput is, en na verbruik waarvan de dood vanzelf intreedt; en dat derhalve geheel de voorstelling, alsof de dood

eerst als straf voor de zonde in de wereld ware gekomen, door geheel de natuurlijke wereld weersproken wordt. Op dit punt staat alsoo de normale natuurkundige lijnrecht tegen het getuigenis der Schrift over, en dit niet in een bijkomstig iets, maar op een punt dat geheel de Openbaring, geheel de heiltheorie en zoo ook geheel de leer der Voleinding beheerscht. En met het oog hierop nu verdient het zeer zeker onze opmerksaamheid, dat er in later jaren een theorie opkwam en verdediging vond, die geheel buiten het theologisch probleem om, op louter natuurkundige gronden, een stelling bepleitte, die ons inwijdd in de voorstelling, dat op zichzelf het leven, dat organisch opkwam, mits door niets gestoord, niets aan zich had, en niets inhield, dat zijn gestadig voortbestaan zou afsnijden. Geheel dit denkbeeld nu is in lijnrecht strijd met de gewone voorstelling. Een ieder onder ons vindt het alleszins natuurlijk, dat een kind geboren wordt, groeit, opwaart, en zich voltooit, maar dan ook van lieverlede weer afneemt, iets van zijn kracht laboet, allengs verzwakt, zich uitput, en in 't eind ineenzinkt en bezwijkt. Bij den een moge dit proces iets sneller doorgaan, en bij den ander iets langzamer voortschrijden, maar onverschillig of ge het organisch leven bij een neger, bij een Mongool of bij een Europeaan waarneemt, het proces van zijn leven blijft eender. Er is eerst geboorte, groei en volwassen worden, maar dan ook onverbiddeijk afneeming, daling in kracht, en eindelijk sterven. Ja, niet alleen bij de menschen is dit het gewone proces, maar geheel hetzelfde nemen we waar bij de dieren, en evenzoo bij de planten. Er is hier verschil. Er zijn plant-aardige organismen, die 't veel langer uithouden dan de mensch, en van den mensch kan gezegd, dat hij 't veelzins langer uithoudt dan de meeste dieren. Ook is er onder de menschen verschil; maar al deze uiteenlopende gegevens doen het feit niet te niet, dat we al wat organisch bestaat zekere perioden zien doorloopen, en dat die perioden steeds uitloopen op vernietiging, ontbinding en algehele verdwijning.

Nader gaan we hierop voorshands niet in. Er is herhaaldelijk op gewezen, dat er welbezien tweemaal dood is: een sterven van het ik, en het sterven van het stoffelijk samenstel waar dit ik in huisde. Iets wat men ook bij dieren kan toelichten, door te wijzen op de hen, die ook nadat haar de kop was afgesneden, nog eenigen tijd bleef voortloopen. Een onderscheiding die natuurlijk, zoo we op den mensch komen, nog veel dieperpen zin heeft. Thans bepalen we ons tot dit één, dat, naar de gewone voorstelling, elk organisch wezen vanzelf eerst jong, dan oud is, en oemerkert ten slotte wegsterft. Ook al treft iemand geen enkel ongeluk van buiten, al gebruikt hij niets dat hem schaadt, al neemt hij geen enkele smetstof in zich op, en al weet hij tot het einde toe het juiste evenwicht in zijn bestaan te bewaren, oud wordt hij toch, en trad eenmaal het oud- worden in, dan volgt de dood onverbiddeijk. We zien het niet anders, we kennen het niet anders, en we kunnen het niet anders denken. Zelfs is er geen plaats in onze gedachtenwereld voor de voorstelling, dat alle planten, alle dieren, en alle menschen, die er eenmaal waren, steeds zouden blijven leven. Althans de omstandigheid, dat uit de bestaande planten, de voorhanden dieren, en de aanwezige menschen, gedurig nieuwe planten, nieuwe dieren, en andere menschen voortkomen, zou na een verloop van duizend jaren voor onze verbeelding zulk een heel de wereld bedekkend woud, zulk een alle wegen bezettend dierenheir, en zulk een onafzienbaren kring van menschen doen optreden, dat er aan verzorging en voeding niet meer te denken viel, en het organisch leven tenslotte zichzelf verteren zou. Rust vindt onze gedachte daarom alleen in de gewone voorstelling, dat het verouderen, oud worden en sterven een noodzakelijk verschijnsel in de natuur is, dat met den aard van het natuurlijke leven vanzelf samenhangt, en waaraan niets en niemand kan ontkomen. Doch dan dient men ook zich er rekenschap van te geven, dat deze voorstelling in onoverzoenlijken strijd is met wat de Schrift ons betuigt omtrent de oorzaak van het sterven, die niet in Gods bestel, maar in de zonde en in den afval zou zijn te zoeken. De bedriging: Ten dage als ge daarvan eet, zult ge den dood sterven! houdt vanzelf in, dat, werd die bedreiging niet uitgesproken, er geen dood zou gekomen zijn. Slechts blijft dan de vraag over, of dit alleen van den mensch zou gegolden hebben, dan wel of het van toepassing zou zijn geweest op alle organisch leven, zoodat ook in de planten- en de dierenwereld geen sterven zou gevolgd zijn. Wie nu tegenover dit getuigenis der Schrift het daar-